

**Lieta C-438/22**

**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkums saskaņā ar Tiesas  
Reglamenta 98. panta 1. punktu**

**Iesniegšanas datums:**

2022. gada 4. jūlijs

**Iesniedzējtiesa:**

*Sofiyski rayonen sad* (Sofijas rajona tiesa, Bulgārija)

**Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:**

2022. gada 4. jūlijs

**Prasītāja:**

*“Em akaunt BG” EOOD*

**Atbildētāja:**

*Zastrahovatelno aktsionerno druzhestvo “Armeets” AD*

---

**Pamatlietas priekšmets**

Lēmuma par tiesāšanās izdevumiem pārskatīšana sakarā ar to, ka tiesa ir samazinājusi pieprasīto atlīdzību advokātam – kas ir daļa no tiesāšanās izdevumiem – tās pārmērīguma dēļ

**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets un tiesiskais pamats**

Valsts tiesai, kas samazina izdevumus par advokāta palīdzību vienam no lietas dalībniekiem, saistošas ir advokātu organizācijas – kurā saskaņā ar tiesību aktiem ikvienam advokātam ir pienākums iestāties – noteiktās likmes, kas piemērojamas atlīdzības par advokāta pakalpojumiem minimumam

LESD 276. panta pirmā daļa

## Prejudiciālie jautājumi

1. Vai LESD 101. panta 1. punkts, interpretēts sprieduma apvienotajās lietās C-427/16 un C-428/16, *CHEZ Elektro Bulgaria*, izpratnē, ir jāsaprot tādējādi, ka valsts tiesa var nepiemērot tādu valsts tiesību aktu, saskaņā ar kuru tiesa nav tiesīga piespriest lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, segt ar atlīdzību advokātam saistītos izdevumus tādā apmērā, kas ir mazāks par atlīdzības minimumu, kurš paredzēts noteikumos, ko pieņēmusi tāda advokātu profesionālā organizācija kā Advokatūras augstākā padome (Bulgārija), ja attiecīgais tiesību akts paredz ne tikai leģitīmu mērķu sasniegšanu, proti, ne tikai attiecībā uz lietas dalībniekiem, bet arī attiecībā uz trešām personām, kurām varētu piespriest segt tiesāšanās izdevumus?
2. Vai LESD 101. panta 1. punkts, interpretēts sprieduma apvienotajās lietās C-427/16 un C-428/16, *CHEZ Elektro Bulgaria*, izpratnē, ir jāsaprot tādējādi, ka leģitīmie mērķi, kas attaisno valsts tiesību akta piemērošanu, saskaņā ar kuru tiesa nav tiesīga piespriest lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, segt ar atlīdzību advokātam saistītos izdevumus tādā apmērā, kas ir mazāks par atlīdzības minimumu, kurš paredzēts noteikumos, ko pieņēmusi tāda advokātu profesionālā organizācija kā Advokatūras augstākā padome (Bulgārija), ir jāuzskata par tādiem, kas ir noteikti likumā, un tiesa šādu valsts tiesisko regulējumu var nepiemērot, ja tā nespēj, ka konkrētajā gadījumā šie mērķi tiek pārsniegti, vai tomēr ir jāuzskata, ka valsts tiesiskais regulējums nav piemērojams, ja nav iespējams konstatēt šo mērķu sasniegšanu?
3. Kuram no lietas dalībniekiem saskaņā ar LESD 101. panta 1. punktu kopsakarā ar Regulas (EK) Nr. 1/2003 2. pantu civillietā, kurā lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, tiek piespriests segt tiesāšanās izdevumus, ir jāpierāda, ka advokātu profesionālās organizācijas pieņemtajiem noteikumiem par atlīdzības advokātam minimumu ir leģitīms mērķis un tā sasniegšana ir samērīga, ja ir izvirzīts prasījums par atlīdzības advokātam samazināšanu pārmērīguma dēļ – lietas dalībniekam, kas lūdz piespriest tiesāšanās izdevumu segšanu, vai lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs un kurš lūdz šo atlīdzību samazināt?
4. Vai LESD 101. panta 1. punkts, interpretēts sprieduma apvienotajās lietās C-427/16 un C-428/16, *CHEZ Elektro Bulgaria*, izpratnē, ir jāsaprot tādējādi, ka tādai valsts iestādei kā *Narodnoto sabranie* (Nacionālā sapulce, Bulgārija), ja tā advokātu profesionālajai organizācijai deleģē noteikumu pieņemšanu par minimumcenām, ir tieši jāformulē konkrētas metodes, ar kuru palīdzību ir nosakāms ierobežojuma samērīgums, vai tomēr ir jānosaka profesionālās organizācijas pienākums sniegt skaidrojumu par metodēm, ikreiz kad tā pieņem šādus noteikumus (piem., noteikumu projekta anotācijā vai citos sagatavošanas dokumentos), un attiecīgā gadījumā, ja šādas metodes nav ņemtas vērā, vai tiesai ir jāatsakās piemērot noteikumus, konkrētās summas nemaz nav jānovērtē, un vai šādu metožu pamatota skaidrojuma esamība ir pietiekama, lai prezumētu, ka tiesiskais regulējums nepārsniedz to, kas ir nepieciešams, lai sasniegtu izvirzītos leģitīmos mērķus?

5. Ja atbilde uz ceturto jautājumu būtu noliedzoša, vai LESD 101. panta 1. punkts, interpretēts sprieduma apvienotajās lietās C-427/16 un C-428/16, *CHEZ Elektro Bulgaria*, izpratnē, ir jāsaprot tādējādi, ka leģitīmos mērķus, kas attaisno tāda valsts tiesību akta piemērošanu, saskaņā ar kuru tiesa nav tiesīga piespriest lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, segt ar atlīdzību advokātam saistītos izdevumus tādā apmērā, kas ir mazāks par atlīdzības minimumu, kurš paredzēts noteikumos, ko pieņēmusi tāda advokātu profesionālā organizācija kā Advokatūras augstākā padome (Bulgārija), un vai šo mērķu samērīgums tiesai ir jāvērtē, ņemot vērā to ietekmi uz attiecīgajā lietā konkrēti paredzēto summu, un ir jāatsakās piemērot šo summu, ja tā pārsniedz to, kas ir nepieciešams mērķu sasniegšanai, vai tomēr tiesa principā izpēta to kritēriju veidu un izpausmi, kuri summas noteikšanai ir paredzēti noteikumos, un, ja tā secina, ka šie kritēriji konkrētās situācijās var pārsniegt to, kas ir nepieciešams mērķu sasniegšanai, attiecīgo normu nepiemēro nevienā lietā?

6. Ar pieņēmumu, ka atlīdzības minimuma leģitīms mērķis ir nodrošināt augstas kvalitātes juridiskos pakalpojumus, vai tādā gadījumā LESD 101. panta 1. punkts pieļauj, ka minimums tiek noteikts, balstoties tikai uz lietas (strīda priekšmeta) veidu, materiālo ieinteresētību lietā un daļēji uz apmeklēto tiesas sēžu skaitu un neņemot vērā citus kritērijus, piemēram, faktisko sarežģītību, piemērojamos valsts un starptautiskos tiesību aktus u.tml.?

7. Ja uz piekto jautājumu būtu jāatbild, ka valsts tiesai ikvienā procesā ir atsevišķi jānovērtē, vai iedarbīgas juridiskās palīdzības nodrošināšanas leģitīmie mērķi var attaisnot tiesiskā regulējuma par atlīdzības minimumu piemērošanu, tad pēc kādiem kritērijiem tiesai ir jānovērtē atlīdzības minimuma samērīgums konkrētajā lietā, ja tā uzskata, ka minimums ir noteikts ar mērķi valstī nodrošināt iedarbīgu juridisko palīdzību?

8. Vai LESD 101. panta 1. punkts kopsakarā ar Pamattiesību hartas 47. panta trešo daļu ir jāinterpretē tādējādi, ka, vērtējot septīto jautājumu, ir jāņem vērā izpildvaras apstiprinātais regulējums par atlīdzību, ko valsts maksā pēc tiesas ierosmes ieceltiem advokātiem, kas – pamatojoties uz likumisku atsauci – ir uzskatāma par kompensācijas maksimumu juriskonsulta pārstāvētam lietas dalībniekam, kuram spriedums ir labvēlīgs?

9. Vai LESD 101. panta 1. punkts kopsakarā ar Pamattiesību hartas 47. pantu ir jāinterpretē tādējādi, ka, vērtējot septīto jautājumu, valsts tiesai ir pienākums norādīt tādu atlīdzības apmēru, kas ir pietiekams, lai sasniegtu mērķi nodrošināt augstas kvalitātes juridisko palīdzību, un kas tiesai ir jāsalīdzina ar apmēru, kurš izriet no tiesiskā regulējuma, un ir jānorāda pamatojums apmēram, ko tā noteikusi pēc sava ieskata?

10. Vai LESD 101. panta 2. punkts kopsakarā valsts procesuālo līdzekļu iedarbīguma principu un tiesību ļaunprātīgas izmantošanas aizlieguma principu ir jāinterpretē tādējādi, ka valsts tiesai, kas konstatē, ka uzņēmumu apvienības lēmums, nosakot saviem biedriem minimuntarifus, lai gan nepastāv pamatoti

iemesli šādas iejaukšanās pieļaušanai, pārkāpj konkurences ierobežojumu aizliegumu, ir pienākums piemērot attiecīgajā lēmumā noteiktās tarifu minimumlikmes, jo tās atspoguļo faktiskās to pakalpojumu cenas tirgū, uz kuriem attiecas šis lēmums, tāpēc ka visām personām, kuras sniedz attiecīgo pakalpojumu, ir pienākums būt šīs apvienības biedriem?

### **Attiecīgās Savienības tiesību normas un judikatūra**

LESD 101. panta 1. un 2. punkts

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. pants

Padomes Regulas (EK) Nr. 1/2003 (2002. gada 16. decembris) par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82. pantā, 2. pants

Spridums, 2017. gada 23. novembris, *CHEZ Elektro Bulgaria*, apvienotās lietas C-427/16 un C-428/16, EU:C:2017:890

### **Attiecīgās valsts tiesību normas**

*Konstitutsia na Republika Bulgaria* (Bulgārijas Republikas konstitūcija), 121., 122., 124. un 134. pants

*Grazhdanski protsesualen kodeks* (Civilprocesa kodekss, turpmāk tekstā – “GPK”), 78., 162., 248., 280. un 288. pants

*Zakon za advokatura* (Advokatūras likums, turpmāk tekstā – “ZAdv”), 36., 38., 113., 118., 121. un 132. pants

*Zakon za otgovornostta na darzhavata i obshtinite za vredi* (Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums), 1. un 5. pants

*Zakon za pravnata pomosht* (Juridiskās palīdzības likums), 6., 37. un 39. pants

*Naredba No 1 ot 9 yuli 2004 g. na Visshia advokatski savet za minimalnite razmeri na advokatskite vaznagrazhdenia* (Advokatūras augstākās padomes 2004. gada 9. jūlija Noteikumi Nr. 1 par atlīdzības advokātam minimumu, turpmāk tekstā – “NMRAV” vai “Advokatūras augstākās padomes noteikumi”), 2. un 7. pants, kā arī § 2.a un § 3.

*Naredba za zaplashtaneto na pravnata pomosht* (Noteikumi par juridiskās palīdzības apmaksas kārtību), 25. pants un § 2.

*Tarifa za darzhavnite taksi, koito se sabirat ot sadilishtata po Grazhdanski protsesualen kodeks* (Likmes nodevām, kuras tiesa iekasē uz Civilprocesa kodeksa pamata), 1. un 3. pants

*Varhoven administrativen sad* (Augstākā administratīvā tiesa, Bulgārija, turpmāk tekstā – “VAS”) 2017. gada 2. maija spriedums Nr. 5485 un 2020. gada 8. maija spriedums Nr. 5419, VAS 2017. gada 15. marta interpretējošais spriedums Nr. 1, VAS 2021. gada 13. janvāra spriedums Nr. 422, 2020. gada 14. aprīļa spriedums Nr. 4406 un 2020. gada 2. decembra spriedums Nr. 14894, VAS 2018. gada 22. janvāra lēmums Nr. 875, *Varhoven kasatsionen sad* (Augstākā kasācijas tiesa, Bulgārija, tekstā – “VKS”) 2022. gada 11. maija lēmums Nr. 199, 2018. gada 12. decembra lēmums Nr. 437, 2021. gada 15. marta lēmums Nr. 138 un 2022. gada 21. janvāra lēmums Nr. 28.

Bulgārijas civilprocesa tiesībās jautājums par tiesāšanās izdevumu konkrētu apmēru tiek izlemts tiesvedību noslēdzošajā nolēmumā. Pēc tam par to vairs nevar lemt. Pretēji nolēmumam par galvenajiem prasījumiem, kurus tiesa pati nevar grozīt, *GPK* 248. pantā kā nosacījums vēlākai apelācijai ir paredzēta iespēja tai pašai tiesai novērst attiecībā uz tiesāšanās izdevumiem pieļautās kļūdas un nepilnības.

*GPK* 78. pantā ir noteikts, ka lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, piespriež atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, kas radušies lietas dalībniekam, kuram spriedums ir labvēlīgs. Daļu no tiesāšanās izdevumiem veido atlīdzība advokātam, un lietas dalībnieks, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, to atlīdzina vienīgi tādā gadījumā, ja pastāv apliecināši dokumenti par šīs atlīdzības samaksu. *GPK* 78. panta 5. punktā iespēja samazināt šo summu ir paredzēta vienīgi advokāta honorāra gadījumā, ja starp tiesāšanās izdevumiem, kas vajadzīgi aizstāvībai lietā, un summām, ko faktiski samaksājis lietas dalībnieks, kuram spriedums ir labvēlīgs, nepastāv cēloņsakarība. Tādējādi tiek novērsti, ka lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, tiktu uzliktas summas, kuras bez galīgā parādnieka līdzdalības ir noteiktas pārāk lielas, pie tam netiek izvērtēti konkrētais iemesls (dāsnums, ļaunprātīga izmantošana u.tml.). Šādu samazinājumu tiesa var veikt tikai, pamatojoties uz pieteikumu, ko noteiktā termiņā ir iesniedzis lietas dalībnieks, kuram spriedums ir nelabvēlīgs. Saskaņā ar šo noteikumu tiesa attiecīgo summu var samazināt līdz minimumam, tomēr, ja lieta faktiski un juridiski ir sarežģīta, tiesa var atlīdzību nesamazināt vai arī noteikt lielāku tās apmēru par atlīdzības minimumu. Summa, par kuru ir vienojušies pārstāvis un pārstāvētais lietas dalībnieks, kuram spriedums ir labvēlīgs, paliek spēkā.

### **Īss pamatlietas faktisko apstākļu un tiesvedības izklāsts**

- 1 Iesniedzējtiesā izskatāmās pamatlietas galvenais priekšmets ir prasība, ko “*Em akaunt BG*” *EOOD* (prasītāja) ir cēlusi pret “*ZAD Armeets*” *AD* (atbildētāja) par īpašuma apdrošināšanas kompensācijas izmaksu saistībā ar vieglās automašīnas zādzību 16 112,32 BGN apmērā, kā arī par kompensācijas izmaksu par kavēšanos likumisko procentu apmērā, kas ir 1978,24 BGN. Ar 2022. gada 16. februāra spriedumu (iesniedzējtiesa) izlēma šos jautājumus un daļēji apmierināja prasījumus.

- 2 Izskatāmajā lietā prasītāju pārstāvēja advokāts, kurš jau prasības pieteikumā bija izvirzījis prasījumu kompensēt prasītājam atlīdzību advokātam. Tika iesniegts līgums par advokātam veiktiem maksājumiem 1070 BGN apmērā. Atbildētāja savā atbildes rakstā uz prasības pieteikumu iebilda, ka prasītājas norādītā atlīdzība advokātam esot pārāk augsta.
- 3 Pirmajā tiesas sēdē lietas izskatīšana tika atlikta. Nākamajā tiesas sēdē tika pieņemti lietas dalībnieku iesniegtie rakstiskie pierādījumi, uzklautā automobiļu tehniskā ekspertīze, pieļauta prasības palielināšana un lieta tika nodota apspriedei. Tajā pašā tiesas sēdē lietas dalībnieki iesniedza tiesāšanās izdevumu pārskatus, kurā prasītāja norādīja valsts nodevu 723,62 BGN apmērā, izdevumus par eksperta atzinumu 125 BGN apmērā un atlīdzību advokātam 1070 BGN apmērā.
- 4 Sprieduma pamatojumā iesniedzējtiesas palāta daļā par tiesāšanās izdevumiem puda viedokli, ka attiecīgajā periodā atbilstoši tirgus apstākļiem Bulgārijā augstas kvalitātes advokāta pakalpojumi varēja tikt nodrošināti par stundas likmi 42 BGN apmērā, ka tiesas vērtējumā darbs pie lietas ir prasījis aptuveni 23 stundas un tādēļ ir pamatota atlīdzība 943 BGN apmērā.
- 5 Iesniedzējtiesas pieņemtajā spriedumā attiecībā uz tiesāšanās izdevumu pamatojumu ir norādīts, ka saskaņā ar *GPK* 78. panta 5. punktu tiesa gadījumā, ja ir izvirzīts iebildums, piespriež atlīdzināt tikai daļu no faktiski samaksātās atlīdzības advokātam, kura salīdzinājumā ar lietas sarežģītību nav pārmērīga. Šīs normas beigu daļā ir noteikts, ka tiesa nevar piespriezt atlīdzināt mazāk par minimumu, kas paredzēts *Zadv* 36. pantā. No Tiesas sprieduma lietā C-427/16 izriet, ka pēdējā minētā tiesību norma pārkāptu LESD 101. panta 1. punktu, skatot to kopā ar LES 4. panta 3. punktu, ja tā nebūtu vajadzīga, lai sasniegtu izvirzīto mērķi. Iesniedzējtiesas palāta uzskata, ka tarifu minimuma noteikšana, kuri advokātam garantē ienākumus, kas viņam nodrošina pienācīgus dzīves apstākļus, saistību kvalitatīvu izpildi un tālākizglītības iespējas, ir samērīgas attiecībā uz leģitīmu mērķi nodrošināt sabiedrībai augstas kvalitātes advokāta pakalpojumus. Iesniedzējtiesas palāta nosaka, ka bruto stundas likme, līdz kurai atlīdzība nav pārmērīga, ir 42 BGN. Izskatāmajā lietā kvalificētam jurista darbam pierādījumu un piemērojamo tiesību vērtēšanai tiek iedalītas maksimāli 5 stundas, konsultācijām ar klientu – 3 stundas, prasības pieteikuma un atzinuma sagatavošanai – 12 stundas, ceļam un dalībai divās atklātās tiesas sēdēs, kā arī tam sekojošām darbībām ir vajadzīgas aptuveni 3 stundas, līdz ar to, izmantojot iepriekš minēto likmi, pieliktās pūles ir jāvērtē, nosakot atlīdzību precīzi 943 BGN apmērā.
- 6 Tā kā atbildētāja izlēma savai aizstāvībai izvēlēties juriskonsultu, atlīdzība par juriskonsulta pakalpojumiem izskatāmajā lietā tika noteikta 201 BGN apmērā, kur prasītājam atbilstoši noraidītajai prasības daļai tika piespriežts atlīdzināt daļu no juriskonsulta atlīdzības.
- 7 Abi lietas dalībnieki pārsūdzēja spriedumu apdrošināšanas jautājumā, turklāt prasītājas apelācijas sūdzībā ir izvirzīts arī jautājums par tiesāšanās izdevumiem.

Vēlāk prasītāja pirmās instances tiesā iesniedza arī skaidru pieteikumu par tiesāšanās izdevumu pārskatīšanu. Prasītāja atsaucas uz *Varhoven kasatsionen sad* (Augstākā kasācijas tiesa) spriedumu, saskaņā ar kuru tiesai esot saistošs Advokatūras augstākās padomes noteikumos noteiktais atlīdzības minimums. Arī Tiesas spriedumā minētais formulējums “aprobežojas tikai ar to, kas nepieciešams” nenozīmējot, ka minimums, kas nepieciešams leģitīma mērķa sasniegšanai, nevarētu tikt pārsniegts. Turklāt tiesai būtu bijusi jāvērtē lietas faktiskā un juridiskā sarežģītība, nevis stundas likme. Pietiekamu ienākumu aprēķināšana pārkāpjot konstitūcijā garantētās tiesības uz darbu.

- 8 Atbildētāja ir izvirzījusi prasījumu noraidīt prasītājas pieteikumu par tiesāšanās izdevumu grozīšanu.
- 9 Tādēļ iesniedzējtiesas palātai saskaņā ar procesuālo kodeksu ir no jauna jāvērtē, vai nolīgta un samaksāta atlīdzība ir pārmērīga.
- 10 Iesniedzējtiesa konstatē, ka praksē Bulgārijā nepastāv reāli pārrēdzams tirgus attiecībā uz advokātu pakalpojumu cenām masveida klientu segmentā. Pārsvārā līgumi tiek formāli slēgti par Advokatūras augstākās padomes noteikumos noteikto atlīdzības minimumu. Iesniedzējtiesai ir radušās šaubas, ka daudzos gadījumos atlīdzības samaksa šādā apmērā tiek rakstiski fiksēta, lai to pārnestu uz lietas dalībnieku, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, lai gan lietas dalībnieks, kuram spriedums ir labvēlīgs, savam advokātam faktiski nav maksājis atlīdzību pilnā apmērā.

### **Īss lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pamatojuma izklāsts**

- 11 Tiesa spriedumā apvienotajās lietās C-427/16 un C-428/16, *CHEZ Elektro Bulgaria*, ir nospriedusi, ka tāds Bulgārijas tiesiskais regulējums, kas, pirmkārt, personai, kura pilnvaro advokātu, nosaka pienākumu maksāt viņam atlīdzību, kas nav mazāka par advokātu profesionālās organizācijas – Advokatūras augstākās padomes – pieņemtajos noteikumos noteikto atlīdzību, un, otrkārt, tiesai, vērtējot, vai pretējās puses atlīdzība advokātam tiesvedībā ir pārmērīga, nosaka pienākumu nesamazināt atlīdzību zemāk par šo atlīdzības minimumu, var pārkāpt konkurences noteikumus un LESD 101. pantu. Vienlaikus spriedumā ir norādīts, ka Savienības tiesības, iespējams, nevar novērst šo pretrunu, ja pastāv sabiedrisko interešu mērķi, kuri paredz šādu pieeju, – tieši advokatūrai – nosakot atlīdzības minimumu, un ja veids, kādā noteikumi ir pieņemti, ir samērīgs, ņemot vērā šos mērķus.
- 12 Tādējādi Tiesa valsts tiesas ziņā ir atstājusi vērtējumu par to, vai ir pieļaujams cenas minimumsliksnis attiecībā uz pakalpojumiem, ko nosaka tādu uzņēmumu apvienības institūcija, kuri sniedz šos pakalpojumus un kuriem ir pret konkurenci vērstas intereses, proti, formulēt atkāpes no principiālā aizlieguma, kas ir noteikts LESD 101. pantā. Iepriekš minētā judikatūra un norādītie tiesību akti ir iemesls iesniedzējtiesas palātas daudzajām šaubām par to, kā tai ir jāpiemēro Noteikumi par atlīdzības advokātam minimumu un kādā veidā tai ir jānosaka nepārmērīgie ar

advokātu saistītie izdevumi, kas jāmaksā lietas dalībniekam, kuram spriedums ir nelabvēlīgs.

### **Pārbaude par piemērojamību personām – pirmais jautājums**

- 13 Neskaidrība rodas tādēļ, ka lēmumu un saskaņotu darbību aizliegums netieši (pakārtoti) tiek kontrolēts. Iesniedzējtiesas palātai nav zināms neviens gadījums, kad starp advokātu un viņa klientu būtu izcēlies strīds par atlīdzības minimuma likumību, bet, kā jau iepriekš minēts, pastāv šaubas par to, vai tiešie patērētāji atlīdzību samaksā pilnā apmērā. Nav arī zināms, ka starp kādu advokātu un Advokatūras augstāko padomi būtu izcēlies strīds, jo advokāti principā nav ieinteresēti apstrīdēt noteikumus, prasot noteikt zemāku atlīdzības apmēru, un disciplinārlietas saskaņā ar *Zakon za advokaturata* (Advokatūras likums) neatrodas tiesas kontrolē. Kā jau iepriekš minēts, apvienība no savas puses reaģē uz ikvienu trešās personas pieteikumu par Noteikumu par atlīdzības advokātam minimumu grozīšanu (vai interpretāciju, kura šos noteikumus atzīst par spēkā neesošiem).
- 14 Tāpat interese pārbaudīt atlīdzības minimuma likumību primāri nav patērētājiem, kuri izmanto advokāta pakalpojumus, bet gan netieši ieinteresētām personām, uz kurām attiecīgā cena tiek pārnesta. Tā tas ir arī izskatāmajā lietā, uz kuru attiecas *GPK 78.* panta 5. punkts, proti, ka, pamatojoties uz lietas dalībnieka, kuram spriedums ir nelabvēlīgs, pieteikumu, tiek samazināts atlīdzības apmērs, kas viņam jākompensē lietas dalībniekam, kuram spriedums ir labvēlīgs, par advokātam samaksāto atlīdzību. Šādi jautājumi rodas lielā daļā, pat ja ne visās civillietās un komercietās, jo lietas dalībnieks, kuram ir bažas par viņam nelabvēlīgu lietas iznākumu, vienmēr ir ieinteresēts, lai viņam piespriestu atlīdzināt pēc iespējas mazāku summu, un “standartveidīgi” (katrā lietā un bez nepieciešamības norādīt pamatojumu) izvirza iebildumu par pārmērīgi augstu atlīdzības apmēru, savukārt otrs lietas dalībnieks gandrīz vienmēr prasa segt tiesāšanās izdevumus, kuru apmērs – kā liecina iesniegtie dokumenti – neatbilst minimumam, un iebilst pret šo izdevumu samazināšanu, un summa, kas jāmaksā saskaņā ar tiesību aktiem, nav precīzi noteikta.
- 15 Iesniedzējtiesai ir nepieciešams precizējums par apvienotajās lietās C-427/16 un C-428/16, *CHEZ Elektro Bulgaria*, sniegtās interpretācijas piemērojamību. Tā kā persona, kura izskatāmajā lietā apstrīd atlīdzības advokātam apmēru, nav līgumslēdzēja puse, ir jānovērš dažu valsts tiesu izteiktās šaubas, ka Tiesas spriedumu piemēro tikai noteiktos lēmuma par tiesāšanās izdevumiem gadījumos un citos gadījumos to nepiemēro. Iesniedzējtiesas palātas ieskatā ir jāņem vērā, ka Tiesas spriedums gan ir pieņemts attiecībā uz noteikuma par juriskonsulta atlīdzību, kas ietverts *GPK 78.* panta 8. punktā, iepriekšējo redakciju, tomēr attiecīgajā lietā būtiska nozīme bija tieši tam apstāklim, ka šajā noteikuma redakcijā bija ietverta atsauce uz normām par tirgus nosacījumiem atbilstošu atlīdzību advokātam.



- 16 *NMR*AV kontekstā ar *ZAdv* 36. pantu nosaka robežu brīvībai slēgt līgumu starp advokātu un klientu, proti, tajos ir paredzēts aizliegums pusēm vienoties par atlīdzību, kas ir zemāka par to, kas izriet no aizstāvības būtības. Tomēr atsauce uz *NMR*AV kontekstā ar *GPK* 78. panta 5. punktu slēpj sevī zināmu saspīlējumu, jo, tā kā tiesa nerīkojas saskaņā ar līgumu slēgšanas brīvību, bet gan saskaņā ar atlīdzības taisnīguma kritēriju atkarībā no lietas faktiskās un juridiskās sarežģītības, tiesa nekad nevarētu noteikt atlīdzību, kas ir zemāka par taisnīgu atlīdzību, tādēļ noteikumos paredzētā robeža var būt par iemeslu tikai tādas atlīdzības noteikšanai, kas ir augstāka par taisnīgu atlīdzību. Šajā sakarā ir jānorāda, ka iesniedzējtiesas palātas izmantotā pieeja principā nozīmē, ka atlīdzību nenosaka atbilstoši zemākajai iespējamajai likmei, bet gan to nosaka, ņemot vērā vidējo tirgus likmi. Apjomīgākās lietās, pat ja tajās ir mazāka materiālā ieinteresētība, tā ir lielāka par atlīdzības apmēriem, kas noteikti, pamatojoties uz *NMR*AV.

#### **Pierādīšanas pienākums un pārbaudes konkrētība – otrais, trešais, ceturtais un piektais jautājums**

- 17 Kas attiecas uz likumdevēja izvirzīto mērķi nodrošināt advokātu sniegto pakalpojumu kvalitāti, par to nav šaubu nedz iesniedzējtiesas palātai, kā arī tās neizriet no iepriekš minētās judikatūras. (Zināmas šaubas joprojām ir par to, cik lielā mērā paredzētais pasākums principā ir derīgs šā mērķa sasniegšanai un vai tas ir vienīgais izvirzītais mērķis.) Skaidras atsauces uz šo mērķi neesamība likumā nerada šaubas tiktāl, ciktāl konkrēta mērķa formāla norādīšana vien nesniedz garantiju tam, ka tieši šis mērķis ir ticis izvirzīts un pasākumi tā sasniegšanai ir samērīgi.
- 18 Tomēr attiecībā uz jautājumu par individuālā gadījumā veicamu atlīdzības apmēra pakārtotu noteikšanu, nodrošinot vispārējo interešu ievērošanu, ir daudz dažādu viedokļu. Tādēļ ir arī jāizvērtē, kuram bija jāvērtē atbilstīgs atlīdzības apmērs – apvienībai, kura, pieņemot noteikumus, darbojās kā likumdevēja institūcija, vai tiesai, kurā iesniegta prasība, par noteikumiem kopumā vai noteikumu konkrētu izpausmi.
- 19 Bulgārijas tiesībās ir izklaidēta tiesību normu kontrole, proti, zemāka juridiskā spēka tiesību aktu likumību var pārbaudīt administratīvajā tiesā īpašā spēkā neesamības atzīšanas procesā (*Administrativno protsesualen kodeks* [Administratīvā procesa kodeksa] 185. un nākamie panti), kā arī ikvienā tiesā, tostarp, civillietu tiesā, kas lemj par tiesību akta piemērošanu konkrētai situācijai, kuras risināšana ir attiecīgā tiesību akta mērķis. (Lai gan tas nav skaidri noteikts likumā vai judikatūrā, otrajā gadījumā, proti, saskaņā ar *Zakon za normativnite aktove* [Normatīvo aktu likums] 15. panta 3. punktu, tiesas sliecas veikt satura un formas pārbaudi un pārbaudīt tikai procesuālās un materiālās nepilnības, kuras ir tieši konstatējamas bez pierādījumu savākšanas pasākumiem.) Vienlaicīgi Bulgārijas tiesai ir pienākums nodrošināt Eiropas Savienības tiesību prioritāti salīdzinājumā ar Bulgārijas likumiem un zemāka juridiskā spēka tiesību aktiem.

Šajā ziņā ir jāizvērtē, vai tiesām, kuras izskata konkrētu civillietu, veicot Tiesas noteikto vērtējumu attiecībā uz vispārējo interešu mērķa esamību un īstenotā pasākuma samērīgumu, ir jāvērtē saderība tiesību akta pieņemšanas brīdī vai arī tām ir jāvērtē konkrētā juridiskā situācija katrā atsevišķā lietā, ko tās izskata.

- 20 Šis jautājums ir jāaplūko arī saistībā ar nepieciešamību efektīvi piemērot Savienības tiesības. Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru valsts likumdevējs un valsts tiesas Savienības tiesības piemēro saskaņā ar savām valsts tiesību normām – tā sauktais “procesuālās autonomijas” princips (LESD 291. pants).
- 21 Saskaņā ar LES 19. panta 1. punkta otro teikumu valsts tiesām ir jānodrošina Savienības tiesību efektīva piemērošana. Judikatūrā arī ir apstiprināts princips, ka valsts procesuālajiem noteikumiem jābūt izstrādātiem tā, lai tie pārmērīgi neapgrūtinātu tiesību subjektiem viņu tiesību īstenošanu (skat. spriedumu lietā 33/76, *Rewe-Zentralfinanz* un *Rewe-Zentral*, 5. punkts; spriedumu lietā C-224/01, *Köbler*, 47. punkts, un spriedumu lietā C-312/93, *Peterbroeck*, 12. punkts).
- 22 No otras puses, šķiet, ka vairumam valsts tiesu ir šaubas par to, vai spriedumā apvienotajās lietās C-427/16 un C-428/16, *CHEZ Elektro Bulgaria*, rastais risinājums, ka Advokatūras augstākās padomes noteikumu normas principā pārkāpj LESD 101. panta 1. punktā noteikto aizliegumu, faktiski ir pareizs. Valsts tiesas, gluži pretēji, uzskata, ka, ja nav skaidri konstatēts, ka attiecīgās normas ir pieņemtas, pārkāpjot leģitīma mērķa un tā samērīgas īstenošanas prasības, *NMRAV* esot piemērojami. Šā iemesla dēļ pienākums pierādīt šādu pārkāpumu principā ir lietas dalībniekam, kurš iesniedz pieteikumu samazināt atlīdzību. Tas prasa arī skaidru atbildi uz jautājumu, vai tiek prezumēta Noteikumu par atlīdzības advokātam minimumu nepiemērojamība un vai tā pieļauj atkāpes, vai arī, gluži pretēji, tiek prezumēta noteikumu spēkā esamība līdz brīdim, kas tiek pierādīts pretējais. Jāatbild arī uz jautājumu, kam ir jāpierāda likumīgu interešu un samērīguma esamība lietā, kurā tiesāšanās notiek nevis starp lietas dalībnieku un viņa advokātu, bet gan starp diviem lietas dalībniekiem, kur katru pārstāv savs advokāts.
- 23 Rodas jautājums, vai šādu atkāpi no LESD 101. panta var pieļaut ar nosacījumu, ka likumdevējs pats sniedz garantijas attiecībā uz samērīguma ievērošanu, tādai apvienībai kā Advokatūras augstākai padomei pieņemot attiecīgu lēmumu, vai arī šādu garantiju esamība nav priekšnoteikums atkāpes pieņemamībai un samērīgums pilnībā ir jāpārbauda tiesai. Pirmajā gadījumā likumdevējs var uzticēt apvienībai noteikt atlīdzības apmēru, ievērojot konkrētas metodes (piem., advokātu saimnieciskās darbības izmaksu aprēķināšanu, inflāciju, šo izmaksu piesaisti konkrētai juridiskai darbībai), turklāt lēmuma (noteikumu) pieņemšanas procedūrā šī pārbaude ir jādokumentē. Otrajā gadījumā šāda pārbaude netieši būtu jāveic visās lietās, kas ir sarežģīti tāpēc, ka individuālu civiltiesisko strīdu gadījumā tiesas rīcībā nav konkrētu datu par advokātu kā neatkarīgu uzņēmumu darbību. Iesniedzējtiesai ir vajadzīgas norādes, vai tad, ja būtu pienākums veikt šādu iepriekšēju samērīguma pārbaudi, attiecīgās pārbaudes trūkums ir pietiekams pamats secinājumam, ka valsts tiesību akts un uz tā pamata pieņemtais lēmums

nav saderīgi ar konkurences noteikumiem. Un otrādi – būtu jāizvērtē, vai ir pietiekami ar nopietnu un detalizētu iemeslu esamību *NMR*AV pieņemšanai, lai noteikumus piemērotu, ja vien nav pierādīts, ka attiecīgie iemesli ir imitēti un tiem trūkst loģikas.

- 24 Gadījumā, ja noteikumu normas ir balstītas uz kritērijiem, kas pēc savas būtības nenodrošina konkurences ierobežojumu samērīgumu vai kuru gadījumā ir viegli konstatējams, ka noteiktās situācijās tie nevar nodrošināt šo samērīgumu, tiesa valsts tiesisko regulējumu, kas nosaka pienākumu piemērot šos ierobežojumus, principā varētu uzskatīt par nepiemērojamu. Šādā veidā apvienību varētu mudināt pieņemt tādu tiesību aktu, kas atbilst Savienības tiesību prasībām. Turpretim otra iespējamā interpretācija paredz, ka katrā individuālā gadījumā ir jāizvērtē un jāpamato katrs atsevišķais tarifu noteikums un tā ietekme.

### **Pārbaudes kritēriji – sestais, septītais, astotais un devītais jautājums**

- 25 Iesniedzējtiesai vēl arī ir vajadzīgas norādes par to, vai, izvērtējot samērīgumu saistībā ar noteikumu piemērošanu, tiesai galvenokārt ir jābalstās uz kritērijiem, kas noteikti, pieņemot noteikumus, tāpēc ka toreiz bija labāka iespēja tos paredzēt, vai arī tiesai pašai ir jāmeklē kritēriji, lai noteiktu atlīdzības apmēra samērīgumu, ņemot vērā prasību nodrošināt taisnīgu atlīdzību par augstas kvalitātes juridisko palīdzību. Jāņem vērā, ka prasītāja izskatāmajā lietā – daļēji atsaucoties uz VKS judikatūru – gan iebilst pret Tiesas sniegto sprieduma interpretāciju, no kuras izriet, ka atlīdzības minimumam ir jābūt viszemākajam apmēram, ar kuru izvirzītais mērķis var tikt sasniegts, kas kopumā netiek apstrīdēts. Praksē netiek apstrīdēti arī valsts tiesību aktos noteiktie kritēriji saistībā ar ierobežojumu pieņemamību, kas attiecas uz brīvību panākt līgumā vienošanos par zemākām cenām – saskaņā ar *ZAdv* noteikumiem atlīdzības apmēram jābūt “taisnīgam un pamatotam” un saskaņā ar *GPK* normām tam ir jāatbilst lietas “patiesai juridiskai un faktiskai sarežģītībai”.
- 26 Tomēr praksē ir grūti šīs elastīgās normas piepildīt ar saturu. Kā jau iepriekš norādīts, valsts judikatūrā kopš attiecīgā Tiesas sprieduma nav vienota viedokļa par to, kā konkrēti jānodrošina Eiropas tiesību piemērošana.
- 27 Jāņem vērā, ka *NMR*AV paredzētā atlīdzības minimuma diferenciācija, izmantojot materiālās ieinteresētības kritēriju (un divus citus kritērijus – lietas veidu dažos gadījumos un apmeklēto tiesas sēžu skaitu), ne vienmēr atspoguļo patieso ainu par ieguldītā darba apjomu. Reizēm arī zemākais sliekšnis neatspoguļo ieguldītā darba apjomu, savukārt mazinājuma skala nav pietiekami izteikta un atlīdzība par vienkāršām lietām, kurām ir pievērsta palielināta interese, var būt diezgan augsta. Retos gadījumos var būt arī pretēja situācija, proti, lietā, kurā nav materiālās ieinteresētības vai tā ir neliela, advokāts var būt spiests (konkurences neesamības dēļ visi strādā, saņemot minimālo atlīdzību) strādāt par atlīdzību, kas neatbilst lietas sarežģītības pakāpei.

- 28 Turpretim vēl lielākas grūtības ir tad, ja tiesai samērīguma pārbaude ir jāveic visās lietās. Iesniedzējtiesas palātai ir radušās šaubas par to, kādi kritēriji tai jāpiemēro, pārbaudot samērīgumu starp nemateriālu mērķi (advokāta pakalpojumu sniegšanas kvalitāti) un materiālu ierobežojumu (atlīdzības apmēru). Pirmajā mirklī šķiet, ka vienīgais kopīgais kritērijs ir advokāta ieguldītais darba apjoms, kas laika ziņā tiek uzskatīts par objektīvu darba slodzes kritēriju, tomēr citas tiesu palātas savā praksē šādu pieeju nepiemēro. Pārbaudi apgrūtina arī tas apstāklis, ka lietās nav nedz ierakstu par veiktā darba apjomu, nedz vispārēji atzītu kritēriju, ko tirgū parasti piemēro pakalpojumu vērtībai un saiknei ar izvirzīto mērķi, lai tiesa, atbilstoši piemērojot *GPK* 162. pantu, varētu pēc saviem ieskatiem noteikt arī šos parametrus.
- 29 Ja noteikumus kā vienīgo tiesību aktu, kas pietuvina cenu faktiskajai tirgus situācijai, nevar piemērot nedz tieši, nedz netieši, rodas jautājums, vai valsts tiesa tarifus var pielīdzināt tiesas iecelta advokāta samaksai par juridisko palīdzību. Jānorāda uz to, ka šiem tarifiem būtu jānodrošina atlīdzības minimums par augsti kvalitatīvu advokāta darbu, tomēr praksē valsts, kura maksā šo atlīdzību, to ir paredzējusi būtiski zemāku par Advokatūras augstākās padomes noteikumos noteikto. Tomēr vienlaicīgi likumdevējs pēc iepriekš minētā Tiesas sprieduma ir apstiprinājis, ka attiecīgos noteikumus kā atskaites punktu un ierobežojumu piemēro tiem lietās dalībniekiem, kuriem spriedums ir labvēlīgs, un kurus pārstāv juriskonsults.
- 30 Visbeidzot, ja nevar izmantot nevienu normatīvajos aktos noteiktu kritēriju un tiesai ir jābalstās pašai uz savu vērtējumu, vēl arī saistībā ar pienākumiem, kas izriet no Pamattiesību hartas 47. panta, kura būtu jāpiemēro, tā kā valsts tiesa, īstenojot *LESD* 101. pantā paredzētos konkurences noteikumus, nepiemēro valsts tiesību aktus, būtu jāprecizē, kādas prasības jāizvirza šādam tiesas lēmuma pamatojumam. Šīm prasībām jābūt vērstām divos virzienos – pirmkārt, vai tiesai jānorāda visi tās izmantotie pamatkritēriji, un, otrkārt, vai tai ir jāizvērtē arī šo kritēriju nozīmīgums, proti, pēc piešķirtās atlīdzības galīgā apmēra noteikšanas jāpamato, kuram kritērijam ir bijusi kāda matemātiska nozīme un kāds ir bijis tā pienesums rezultātam. Pēdējais minētais praktiski gandrīz nav īstenojams, jo tas prasa nopietnu sagatavošanos un advokātu pakalpojumu tirgus izpēti, kas vairumam tiesnešu ārpus lietām, kuras viņi izskata, nav pieejams.

### **Sekas – desmitais jautājums**

- 31 Pēc sprieduma apvienotajās lietās C-427/16 un C-428/16, *CHEZ Elektro Bulgaria*, valsts judikatūrā nav vienota viedokļa par to, kā konkrēti ir jānodrošina Savienības tiesību piemērošana. Ciktāl iesniedzējtiesa, meklējot datus juridiskās informācijas sistēmās, varēja konstatēt, *VKS* judikatūrā ir rodami šādi risinājumi – (1) Nav neviena gadījuma, kurā *VKS* būtu konstatējusi, ka noteikumi pārsniedz to, kas ir nepieciešams, vai attiecīgi būtu veikta pārbaude, izmantojot objektīvus kritērijus. (2) Vienā gadījumā tika lemts par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību, jo apelācijas instances tiesa iepriekš bija konstatējusi, ka daļēji nav tikuši ievērotas

noteikumos paredzētais atlīdzības likmju minimums. (3) Vienā gadījumā VKS atteicās ierosināt kasācijas tiesvedību, jo uzskatīja, ka Tiesas spriedums nav piemērojams situācijām saskaņā ar GPK 78. panta 5. punktu –atlīdzība advokātam –, jo spriedums attiecās uz GPK 78. panta 8. punktu – juriskonsulta atlīdzība –, kura iepriekš ietvēra norādi par atlīdzību advokātam. (4) Dažos gadījumos VKS atteicās ierosināt kasācijas tiesvedību, lakoniski konstatējot, ka apelācijas instances tiesas secinājumi, saskaņā ar kuru atlīdzība nevar tikt samazināta līdz apmēram, kas ir zemāks par noteikumos paredzēto atlīdzības minimumu, nepārkāpjot Tiesas spriedumu, saskaņā ar kuru ierobežojumiem jāaprobežojas ar atlīdzības minimumu. (5) Tikai divos gadījumos VKS pieņēma kasācijas sūdzību par šo jautājumu, konstatējot, ka noteikumos paredzētais atlīdzības minimums faktiski vienmēr atbilst Tiesas izstrādātajiem kritērijiem.

- 32 Vairumā gadījumu tiesas mēģina ar vispārēju pamatojumu prezumēt, ka atlīdzības apmērs, ja tas Noteikumos par atlīdzības minimumu ir paredzēts atlīdzībai advokātam, vienmēr ir pamatots, vai arī tās mēģina pēc saviem ieskatiem noteikt atlīdzības apmēru, kas nav balstīts uz objektīviem rādītājiem (droši vien laika taupīšanas nolūkā). Galarezultātā tiek noliegta Tiesas sniegtā interpretācija, jo efektīva kritērija neesamības dēļ vairumā gadījumu netiek pārbaudīta uzņēmumu apvienības pieņemtā lēmuma pieņemamība. Tādēļ arī rodas problēma, vai iepriekš minētie Tiesas secinājumi par Savienības tiesību piemērošanas efektivitāti pieļauj līdzīgu pieeju, proti, piemērot uzņēmumu apvienības lēmumu, kas pārkāpj LESD 101. panta 1. punktu, kā tās aizstājēju.
- 33 It īpaši saistībā ar VKS kasācijas praksi papildus iepriekš minētajiem apsvērumiem ir jānorāda, ka salīdzinājuma ar valsts nodevām (kas ir nepareizi: advokāta honorāra likmes minimums ir zemāks par valsts nodevu tikai lietās, kurās prasība ir lielāka par 10 000 BGN) atbilstību var apšaubīt tiktāl, ciktāl tieslietu sistēmai, atšķirībā no advokātiem, pašai nav jāsedz savas izmaksas. Iesniedzējtiesas palāta frāzi “pārmērīga konkurence” neinterpretē kā nevēlamu jēdzienu. Patiesībā augstākas atlīdzības piešķiršana teorētiski var samazināt vajadzību uzņemties vairāk lietu un nodrošināt vairāk laika, lai iepazītos ar lietām, līdzdarbotos tajās, kā arī nodrošināt advokāta tālākizglītību, tomēr augstāka atlīdzība nevar garantēt šos mērķus, jo abos gadījumos – zemāka un augstāka atlīdzība –, darba apjoms ir atkarīgs no advokāta sirdsapziņas. Visbeidzot, VKS noteiktā prakse uzskatīt *NMR*AV par piemērojamu, neatkarīgi no šo noteikumu formulējuma, lietas īpatnībām un ekonomiskās situācijas, piešķir apvienībai neierobežotas pilnvaras attiecībā uz tarifu noteikšanu.